

**Exercitatio physico-medica, de infusi veronicae efficacia praeferenda
herba thee / [Christoph Wilhelm Sattler].**

Contributors

Sattler, Christoph Wilhelm.
Hoffmann, Friedrich, 1660-1742.
Universität Halle-Wittenberg.

Publication/Creation

Halle : C.A. Zeitler, 1705.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/afuc2ej9>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

35
EXERCITATIO
PHYSICO-MEDICA,
De
INFUSI VERONICÆ
EFFICACIA PRÆFERENDA
HERBA THEE,

Quam
DEO O. M. Adjuvante
PRÆSIDE
FRIDERICO HOFFMANNO, D.
Medicinæ & Philosophiæ Naturalis
P. P. Ordinario,
Publicæ Eruditorum disquisitioni
submittit

IN AUDITORIO MAJORI
d. XX. Januar. A. O. R. M. DC. XCIV.
CHRISTOPH VVILHELM SATTLER,
Grena Gvelpherbyt.
Aut. & Resp.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Recusa. Typis CHRISTOPH. ANDRÆ ZEITLERI, Acad. Typ. 1705.

EXTRACT

OF THE

INFLUENZA

AND

THE

CAUSE

OF

THE

INFLUENZA

AND

THE

CAUSE

OF

THE

INFLUENZA

AND

THE

CAUSE

I. N. 7.
EXERCITATIO
de

INFUSI VERONICÆ EFFICA-
CIA PRÆFERENDA HERBÆ THEE.

§. I.

Etestandus Europæorum,
maxime Germanorum mos est,
quod remota & exotica magis æ-
stiment, & præferant suis verna-
culis & domesticis, longe sæpe præ-
stantioribus. Natura sui ubiq; est
custos, & cuique terræ sufficit, & u-
ti dat alimenta, sic quoque reme-

dia, & omnibus nationibus præbet, quod ad alendum
& sanandum est idoneum. Singulis terris olim sua suf-
fecerunt remedia, nos autem, postquam peregrina ali-
menta & condimenta placere cœperunt, etiam reme-
dia nostra spernimus, & foras remota, prioribusq; se-
culis ignota, repetimus. Et sane, ex ceteris nationi-
bus, nulla majorem sibi in hac parte sumpsit licentiam,
quam Germanorum, quibus nulla erga matrem natu-
ram est constantia & fides. Quot alimentorum, condi-
mentorum, potuum v. gr. Thee, Coffêe, Choccolade
species, etiam sanitatis titulo inventæ sunt? Equidem

non omnem detrahare laudem hisce volumus, sed sal-
 tim hoc urgemus, dari meliora & salubriora, & ele-
 mentorum affinitate naturæ magis congrua in nostris
 terris, quæ aspernamur, & nihili habemus, nobisque
 sordent; adeo ipsarum rerum saporem amisimus, ut
 nihil fere palato accadat gratum, quam quod male em-
 ptum, & ex disitis ac extremis regionibus allatum bar-
 baræque nomenclaturæ titulo fulgeat. Hoc ad me-
 dendum longe efficacius creditur, stolidi phantasia vi-
 res vel augente vel imminuente. Habemus ante o-
 culos herbas efficacissimis virtutibus & dotibus instru-
 ctas; minimeque ingratas, quas pedibus calcamus,
 quibus ignotas & ex exteris regionibus allatas præfe-
 rimus; cum tamen ipsæ Indorum gentes illarum usum
 magnifaciant, & magno pretio ob hanc causam sibi ad-
 ferri curent. Placet jam unicam Veronicam assume-
 re, quæ non pares saltem, sed majores, cum ipsa Her-
 ba Thee, recondit virtutes. Hujus infusi vires, liquo-
 re H. Thee adhuc superiores, dissertatione hac recen-
 sere nostri instituti erit, simul istius herbæ elementa
 chymico igne eruta tradendo, & accuratius observa-
 tiones quasdam de hujus infusi viribus insinuando.

§. II.

In principio autem monendum censeo, quid in-
 fusi Veronicæ nomine intelligamus, quo minus negle-
 cta nominis evolutio difficultatem vel obscuritatem
 quandam pariat. Per Veronicam intelligimus illam
 spicatam terrestrem perennem supinam vulgarem fo-
 liis ferratis secundum Morisson. flore albo & cœruleo.
 German. *Ehrenpreis*. Infusio autem, sive infusum, se-
 cundum *Schroderum*, audit liquor qualitatibus medica-
 mentosis, sola maceratione imprægnatus, & differt a
 deco-

decocto, quod in hoc, coctione extrahantur, in illo autem sola digestionem, & maceratione calida virtutes medicamentosæ. Uti autem infusiones apud Medicos variis solent adornari liquoribus, nimirum vino, spiritu vini, aceto, aquis destillatis, liquoribus salinis, aqua communi, sic nostrum infusum Veronicæ peragitur sola aqua simplici, eaque calidissima, facta in illam sufficiente injectione herbæ exsiccatæ: per exiguum saltem tempus digestio ac extractio fit, facilisque aquæ tinctura, non secus, ac in præparatione infusi Herbæ Thee fieri assolet. Præferimus autem infusum Veronicæ omnibus aliis, ex hac herba paratis medicamentis, & quidem illius Spiritibus, Essentiis: nam licet puriores sint, vehementius tamen ægros offendunt, & spiritibus corporis nostri vim faciunt, cum e contrario infusa moderate agant. Longe quoque præstabilius est ipsius decocto quippe in hoc, fortiori calore admoto, particulæ volatiles subtiles ipsius plantæ in auras diffillantur, crassioribus ac magis terrestribus a nexu aliarum dissolutis, inque ipsum liquorem coactis quæ non parum vires ipsius infusi debilitare solent. Et ob hanc rationem rhabarbarum, & folia sennæ infusa calide, longe felicius vim suam purgantem exferunt, quam si cum eadem aqua decoctionem passa fuerint, particulis terrestribus identidem salis purgantis acrimoniam multum obtundentibus. Folia asari in infusione aquæ calidæ vomitum, decoctione autem diaphoresin movent laudabilem. Herba Thee, fortiori in aqua coctione, adstrictoria facultate brunoque colore illam imbuunt, minusque grata evadit. Quare sale subtili sulphureo quæ pollent, magis infundenda, & quorum virtus in principio resinosa,

terrestri, acido residet, magis coquenda esse, regula Pharmaceutica docet. Adeo variant ejusdem medicamento vires & usus, ratione diversi præparationis modi.

§. III.

Quoad usum nostræ Veronicæ attinet, illam infundi solum jubemus, non enim decoctionem videtur admittere, partim ne fraudetur substantia sua volatili summe æstimabili, partim ne molleculæ fixiores terrestris indolis, coctione nimis evolutæ solventis poros subeant, sicque activitatem medicamento- sam infringant. Optime celebratur hæc infusio in decenti & cooperto vase, quo particulæ evaporabiles spirituosæ custodiantur, mox tingitur aqua elegantissima flavedine, & saporem exhibet non ingratum, leniter subamaricantem. Sorbetur hæc infusio calidissime, cum vel sine saccharo, ad mensuram unam, vel saltim dimidiam, in loco temperato, blandum expectando sudorem: Uno verbo, eadem præparatio, idem modus utendi Veronica est, cum ipsa herba Thee.

§. IV.

Ut autem infusi hujus virtus dilucidius innotescat, & ejus vires commendabiles evadant, necessum est, ut prius elementa ipsius herbæ paulo penitius examinemus, illamque diligenti tractatione Chymica, ac mistione cum variis liquoribus versemus, quo operationis fons eo liquidius pateat. Quemadmodum autem quævis universi hujus corpora, ex diversis ratione figuræ, magnitudinis, ac motus, particulis constructa deprehendimus, sic quoque Veronica nostra constat particulis non homogeneis, sed variis ratione magnitudinis seu molis, figuræ, & situs. Quædam sunt vola-

volatiles spirituosæ, celerius evaporabiles, eæque in minutissimas superficies divisæ sunt, quare promptè obsecundant subtilissimi ætheris aut aeris motui, vel calori. Compertum enim est ex mechanicis Physicis, nulla corpora proprio motu ascendere, sed ab ambiente extrinseco fluido graviori sursum pelli, hinc particulas veronicæ volatiles, ipsius atmosphæræ particulis, leviores esse, firmissime statuendum esse videtur, certum enim, Veronicam in aerem emittere innumera effluvia, nec minus odor & destillatio Veronicæ recentis testatur de particularum subtilissimarum levitate ac copia.

§. V.

Porro particulas salinas variæ figuræ inexistere nostræ herbæ, patet exinde, quia magnam copiam salis fixi largitur, si decenti combustionē tractatur; nec herba excepto absynthio facile invenitur, quæ majorem copiam præbeat salis fixi. Nostra herba retortæ indita, si igni aperto committitur, fundit liquorem salinum, subacrem, empyreumaticum, qui cum acido affuso, nullum quidem edit conflictum, attamen effectum alcalinum undequaque edit, dum syrupum violarum cœruleum viridi tingit colore, quod omnibus alcalinis solenne est, ipsisque proprium, & solutionem mercurii sublimati præcipitando, colore subflavo imprægnat. Carbonibus vivis injecta ipsa herba, fumum exhalat salino volatilem, qui mirifice nares, & oculos ferire ac afficere solet. Porro hæc herba in solutione salis tartari prius macerata & destillata, præbet liquorem cum oleo empyreumatico, mere alcalinum aerem sal volatile spirantem. Sulphureas inflammabiles partes in Veronica indicat oleum, ex destillatione emer-

emergens, item combustio plantæ: Et notabile est, infusioni veronicæ flavo colore tinctæ si injiciatur oleum tartari per deliquium, vel spiritus salis Ammoniæ urinosus, quod mixtura longe clarior evadat & color magis exaltetur. Omnia quippe alcalina singulari colores exaltandi ac diffundendi vi pollent, dum in texturam sulphuream agunt, illam rarefaciendo, & lucis radios varie modificando. Sic tincturæ rhabarbari, aloes, myrrhæ, addita debita quantitate olei tartari per deliquium, rubicundissimum induunt colorem. E contrario acida, uti nonnullos colores exaltare solent, sic quoque plures destruiere apta sunt, & idem contingit circa nostram infusionem, cui, maxime si imprægnata fuerit ante liquore Alcalino, affusum acidum omnem adimit colorem, ita ut pene limpida & clara evadat.

§. VI.

Principium terrestræ in Veronica arguit, præter lenem adstrictionem & amarorem, etiam color nigricans, qui emergit ex mixtura infusi nostri, cum solutione Vitrioli. Experientia quippe mechanico-chymica ostendit, quæ particulis terrestribus facile solubilibus constat corpora, uti gallæ, terræ catechu, radix tormentillæ, lignum aloes, illa soluta ad mixturam Vitrioli atramentosum colorem induere. Et quoniam eadem corpora, solutioni mercurii sublimati remixta, illam obscuro brunam reddunt, tentavimus quoq; idem cum nostra veronica, & Herba Thee, & idem succedit effectus, indicio manifesto: plures terrestres solubiles partes continere nostram herbam.

§. VII.

Ex hisce jam adductis clarissime efficitur, plantam nostram

nostram ratione divisionis ex corpusculis variis, nimirum volatilibus, levissimis, mediis, & fixioribus, terrestribus esse conflata. Particulæ quippe quo magis sunt divisæ, eo volatilitatis statum, quo minus divisæ, eo fixitatis indolem lubentius induunt. Subtilitatem particularum testantur effluvia, odor: fixiores partes, ipsum sal fixum, cineres, medias, particulæ sulphureæ salinæ solubiles sufficientissime demonstrant. Quoniam autem diversa hæc principia non inæqualiter invicem mixta sunt, sed laudabilis harmonia & æqualis illorum proportio ubique apparet, hinc non sensibile prædominium qualitatis cujusdam in sensus cadit, nec sapor, nec odor, qui alias elementorum illorumque variæ mixturæ indices ac productrices sunt, nimis excessivus est, hinc etiam non facile creat nauseam ejus infusio, sed palato, modo ipsi convescamus, arridet, nam omnes potus qui fortiori odore imbuti sunt, facilem nauseam parare solent, & ob id decocta & infusa herbarum cephalicarum, quæ sale oleoso turgent, v. g. salviæ, rosmarini, non adeo palato placent. Uno verbo Planta Veronicæ, ratione principiorum constituentium, illorumque qualitatum ac virium valde temperata est, quo titulo fulget & arridet quoque ipsa herba Thee. Omne autem temperatum naturæ nostræ admodum amicum, infensum, autem & nocivum omne, quod excessiva facultate notatum est, hoc facillime in deteriorem partem, illo autem minime uti possumus. Non tutius nec gratius & ad sanitatis conservationem conducibilibus datur remedium, quam quod amica temperie se commendat: temperata magis sunt domestica, principiis nostris vitalibus magis confinia, quæ harmonia & decenti temperie sustentantur: Temperata æqualem, nec tardum nimis, nec nimis

ceterem humoribꝯ injiciunt motum, in cujus æquilibrio vitæ nostræ ratio, ac incolumitas præcipue consistit.

§. VIII. Examinata sic Veronicæ, quoad principia, indole, si jam comparisonem instituere velimus, cum Herba Thee, haud difficulter demonstrare possumus, longe excellentiorẽ illam esse, multisq; parafangis eam antecellere; utpote Veronica longe copiosiores alcalinas particulas alit, quam ipsa herba Thee. Falsum est herbam Thee foetam esse sale volatili oleoso, à quo qui vult ejus virtutes deducere, multum errat, talismodi enim salis volatilis oleosi, ne ullum quidem vestigium apparet; potius petendæ illius virtutes sunt, quicquid præstat, à sola calida aqua, & adstrictoriis terrestribus moleculis, siquidem Herba Thee destillata exhibet non spiritum volatilem alcalina virtute præditum, sed subacidulum adstringentem empyreumaticum: fumi ejus per fistulam si hauriantur, austeritate sua gulam constringere solent. Latisime autem patet ejus virtus adstrictoria in decocto paululum inspissato, quod ad solutionem Vitrioli in verum degenerat atramentum, non secus ac si gallarum infusio assumpta fuisset; extractum herbæ Thee propter virtutes adstrictorias alvum constipat, ejusque nimium fluxum cohibet, quod etiam annotavit *D. Mandelslob* in Itinerario Indico c. 9. pag. 42.

§. IX. Quicquid itaq; Herba Thee per se & sua natura præstat, id præstare videtur per particulas adstringentes copiosissimas. Nec absolum & rationi ineptum est propter easdem adstringentes particulas alacritatem majorem spiritibus injungere, illosq; ad promptiorem motum incitare, distributæ enim per intima sanguinis eadem particulæ, fibrarum ac nervorū dum ingrediuntur tubulos, illos sibi arctius jungunt, & strictiores red-

reddunt, hinc illos tubulos angustatos paucior quidem spirituum animalium copia replet, compensatur autem propter angustias majores, majori rapiditate illorum, sicq; ob citatiorem spirituum motum œconomia animalis functiones longe alacrius celebrantur. Compertum autem est, medicamenta adstringentia non eosdem, sed varios pro diversitate individuorum edere effectus & uni prodesse, alteri mire nocere. Illis qui siccitate nervorum laborant, & quibus roscidum humidum deficit, adstringentia admodum infensa esse solent, magis enim nervorum thoruli occluduntur, & influxus spiritibus animalibus denegatur, sicq; paralyseos & apoplexiæ metus fit. Magis itaq; æstimaenda venit ipsa Veronica, quæ præter subadstringentes, ceu vasorum tunicas roborantes, etiam copiosas Alcalinas salinas particulas possidet, quæ magnos in debellandis affectibus edere solent effectus.

§. X. Quoniam autem tractatio nostra potissimum est de infuso ipsius herbæ, placet jam inquirere, ex quibus elementis illud ipsum constet, sive quænam principia ipsius plantæ, aquam quæ infusioni servit, ingrediantur. Diximus superius, particulas terrestres, quæq; majori gaudent superficie, non facile concedere in poros ipsius aquæ, nisi fortiore coctione comminutæ illorum interstitia subire cogantur; remanent itaq; subtiliores salinæ alcalinæ & terrestres, prompte solubiles, quas lubentius recipit ipsa aqua, ceu menstruum simplicissimum ac purissimum, calore extractionem non parum adjuvante. Volatilium particularum portionem infuso inesse, evincit illius destillatio, quæ aquam Veronicæ boni odoris & saporis præstantisq; virtutis largitur. Ex hisce jam patet, Veronicam recentem vel in umbra, aut sub charta circumspecte siccata (quod etiam de aliis herbis tenendum est) ad infusionem esse optimam. Pesimus Pharmacopæorum mos est, locis vel hy-

pocauftis calidis committere herbas ad ficcationem, cum præcipua virtus, quæ refidet in fale volatili æthereo, avolet in auras. Quo curatius itaq; noſtra herba eſt ficcata, eo meliorem depromit virtutem. Porro infuſi magna quantitas, ſi debite inſpiſſetur, poſtea aeri frigido exponatur, magma apparet in ſuperficie ſal tartariforme, haud ingrati amaroris & elegantibus ſtriis emicans, virtute deterſiva ac aperiente ſe undiquaq; commendans. Præter ſalinas autem in ſuperficie contentas apparent in fundo magma-tis particulæ terreſtres copioſiſſimæ.

§. XI. Tria itaq; in infuſo deprehendimus elementa nimirum particulas ſpirituofas volatiles, deinde ſalinas alcalinas, & terreſtres adſtringentes. Ratione volatiliū infuſum hoc in corpus hauſtum, & in ſanguinem diſtributum, tam ſpirituū animalium, quam reliquorum minutifſimorum corpusculorum, in lymphæ & ſanguine conſiſtentium, motum blande procurat, & promovet, quia propter ſubtilitatem jus habet illos proxime adficiendi. Spiritus autem impulſi ac in motu conſtituti, reliquos humores in motu tardiore verſantes ad motum faciliorem incitant ac cogunt. Etenim omne corpus in motu conſtitutum, alterum quod in motu non eſt, facilius impellere poteſt, ſecundum axiomata Mechanicæ. Promovetur hac ratione motus omnium fluorum machinæ noſtræ tam progreſſivus, ſeu circularis, quam inteſtinus, in quo utroq; motu ſanitatæ noſtræ conſervatio maxime pendet. Ratione particularum alcalinarum & ſalinarum, vi reſolvente ac corrigente laudatum infuſum pollet. Certum enim ac ſtatum eſt, plurimas morborum cauſas nidulari in obſtructionibus, illasq; morborum fabros eſſe: hæ non niſi ab impedito partium fluidarum, per anguſtiſſimos capillarium anfractus motu, tam circulari, quam inteſtino, non poſſunt non originem ſuam nanciſci. Fieri non poteſt, ut corpus
fluidum

fluidum, quamdiu ejus partes in perpetuo & irrequiesco motu juxta se invicem versantur, naturam solidi induat; necessarium itaq; est, ut partes juxta se invicem quiescant, & sese invicem firmitus contingant, quo fiat durū & solidum, obstructionum primaria causā. Quando autem sal propter acies & spicula minutissima rigida in continuo motu est, dividendo crassorum humorum vascula obstruentium superficies, non possunt non illorum particulæ dividi, incidi atteri, ipsi q; motus denuo introduci, ut fluiditatem resumant: & in hoc versatur pene omnis curatinis cardo ac nervus; etenim qui prompte ac facile obstructions pertinaciores solvere noscit, ille & felicius curare chronicas sataget. Tandem terrestriores infusi nostri particulæ, machinæ vitalis fluoribus intimatæ, parietibus vasorum ac tunicarum fibrarumq; interstitiis, propter crassiorum superficiem, facilius adhærent, illaq; coarctant, & in angustius spatium redigunt, unde spiritus animales, machinæ nostræ motores, in angustius spatium coacti, angustiam loci celeritate compensant, sicq; celeriori influxu partes fibrofas ac musculosas magis animant, vigorant, constringunt, unde partium dependet robur.

§. XII. Examined jam sufficienter Veronicæ natura, restat nunc, ut alterum ingrediens, nempe aquam calidam inspiciamus, quidnam ad infusum nostrum conferat, seu ab illa expectandum sit. Non absone plures emunctorium Medicorum, quicquid infusum Thee, Coffe aliarumque herbarum præstat, id omne deducere malunt ab aqua calida, quam ab ipsis herbis. Nec noster animus est, ab hac sententia secedere, potissimas infusi vires adscribentes calidæ, secundarias ipsi herbæ. Sola enim herba vel redacta in pulverem, vel in Essentiam, & extractum abiens nunquam hoc præstabit, quod ejus infusum, quarum unum alterius poscit opem, amice ambo conspirare debent.

in medicamentum optimum ac præstantissimum.

§. XIII. Quoniam autem in aqua calida duo occurrunt consideranda, primo aqua, & deinde calor, ipsi adveniens, placet in utriusq; naturam paulo accuratius inquirere. Aquæ essentia consistere videtur in ipsa fluiditate, humiditate, &, si loqui sic fas est, insipiditate, nihilq; aliud aqua est, quam liquor insipidus. Notum autem est ex Phisicis, fluiditatem consistere in perpetuo ac jugi minutissimarum juxta se invicem motu, & quod fluida poris gaudeant innumeris, in quorum interstitiis copiosissima hæreat materia subtilis. Intestinum autem aquæ particularum motum patefacit solutio salium vel sacchari in ipsam, injectorum, quæ sine motu, ut ut oculorum sensum fugiat, absolvi non potest. Abundantiam & diversitatem pororum arguit experimentum, dum portio aquæ salæ communi saturata, ut ne granum quidem salis capere amplius possit, aliud sal v. g. alumen injectum, de novo aggreditur, illud solvendo, siq; hoc refertum est, tertium sal v. g. Vitriolum denuo recipit, & sic porro, ut admiratio mentem merito subeat, quomodo hæc procedant. Nullum autem dubium, interstitia inter particulas aquæ esse figuræ diversissimæ, quæ alias particulas capere ineptæ sunt, quam quæ ipsi loco congruunt, & cum salia longe diversis gaudeant figuris, clarissime inde colligitur, poros cubicos particulas etiam cubicas requirere, & si illi saturati sunt, non alias amplius capere possunt, & sic porro. Præsentiam particularum aerearum & ætherearum in ipsa aqua hærentium, monstrat partim experimentum, dum in vase ab aere per antliam evacuato, posita aqua innumeras emittit bullulas, partim etiam aquæ evaporatio id testatur, quæ fieri non posset, nisi particulae quædam elasticæ æthereæ ipsi aquæ insint. Præterea aqua insipida est, i. e. omni sapore destituta, quia lubricis, flexilibus constat particulis,

lis, & salinis caret. Et quamvis pauca salium ramenta in magmate evaporatæ æquæ conspiciantur, illa tamen adventitia sunt ex fundo forsan oriunda, nec proprie naturam aquæ ingrediuntur. In insipidis autem magna inest efficacia, uti id solide ac erudite demonstrat Clariss. D. *Schraderus in dissertatione de insipidorum efficacia* Menstruum enim insipidum simplicissimum & purissimum est, & ad varias recipiendas particulas aptissimum, quoniam heterogeneis nondum est imprægnatum, & quicquid agit, sola fluiditate id præstat, nam fluida mediante intestina & perpetua particularum agitatione, corporum poris impelluntur, ut sic iterata insinuatione earum ac concussione non vi, sed blande particularum solidarum nexum tandem dissolvant.

§. XIV. Ex hisce jam adductis luculenter patet, aquam opimum esse menstruum, & vehiculum ipsius Herbæ Veronicæ, & quo puriorem ac leviolem illam esse, eo meliorem, insigniq; pollere efficacia, salia cujusvis generis ac figuræ in poros suos recipiendi, dura ac solida corpora emolliendi ac resolvendi, illaque ad fluiditatis statum adducendi.

§. XV. Quod attinet ad naturam caloris, ille id motu non rectilineo, sed curvo, confuso, & velocissimo particularum minutissimarum ætherearum consistit, adeoque elasticam dilatativam expansivam seu rarefacientem vim habet, æther enim in calore expansus propellit corpora vicina ex suo loco, uti id eleganter patet experimento, dum nimirum aqua inclusa æneo vasi, ad moto fortiori calore, intus valde incalescens, data apertura instar fontis magna vi profilit & erumpit. Calor itaq; aquæ simplici superveniens, illi majores vires foenerat fluidificationem, emollitionem, ac dissolutionem mirum quantum augendo & adjuvando, quare notabile est, solis aquæ calidæ vaporibus

bus ossa & cornua durissima emolliri posse in vase destillatorio, quam operationem Pharmacopolæ vocant philosophicam calcinationem; nec ignotum jam amplius curiosis est Papini experimentum, dum carnem ossa, & durissimas res includit vasi, ita coaptato, ne minutissima rima aquæ, quæ in decenti quantitate adjecta fuit, exitum præbeat; leni machina committitur calori, & sic brevi exacto tempore durissima ossa in liquamen gelatinosum ac lentorem fatiscunt, per solam vim elasticam calidæ aquæ, quæ potentissime minutissimos poros subire illorumque centra resolvere valet. Nam omnia corpora resolvi ac emolliri possunt, si ipsis particulae elasticæ vel beneficio aeris, ignis, vel menstruis subtilissimis impingantur.

§. XVI. Calidæ itaq; aquæ usus in medicina egregius est. Extat circa hanc rem insignis locus in *Actio tetrabil. 1. Serm. 3. c. 165.* aqua inquit calida conducit, ubi oportet excretionem præparare, & ubi quid attenuare diffundere liquefacere, mollire, eluere, concoquere aut discutere volumus. Calida quippe assumpta magna in copia cum tenuium partium sunt, qua data via ruunt, arctissimos poros vi sua elastica subeunt, & ubiq; sese insinuant, & quaqua versum penetrant, sicq; calorem a potu calido assumpto in totum corpus diffundi sentimus: quod si enim sanguis stomacho vicinus a calore aquæ rarefit ac fluidus redditur, lege circulationis non potest non omnis sanguis ad motum aptior evadere, magisq; evolvi, non secus ac videmus totum corpus calefieri, si calor externis saltem partibus v. g. pedibus admoveatur.

§. XVII. Præterea calidi potus viscidos quoq; & tenaces humores attenuant, & colliquant, sicq; obstructions expediunt, & circulationem humorum promovent, quandoquidem talia effluvia actuant & excitant partes tenuissimas sanguinis, & humorum, illisq; motum imprimunt, ut
ipsi

ipsi spiritus sic dicti animales exsuscitati functiones suas eo melius absolvant, hinc ex potu calidæ aquæ hilares & alacres ad studia & res peragendas reddimur, torpor & somnolentia dissipatur, vigiliæ magis procurantur, quæ constituent in actiuo & concitatori spirituum animalium motu, & liberiori in partes nervosas influxu, quare infusum. H. Thee dissipat somnum, vigiliæ procreat, non ob singulares dotes ipsius Thee, quæ nullo modo in hoc observari possunt, sed propter effectum ipsius calidæ aquæ, quam obrem quævis pene herba aquæ calidæ infusa similem effectum excitat. Motis autem in corpore nostro spiritibus, qui primi ac præcipui reliquorum fluorum motores ac impulsores sunt, moventur & ipsi, debitumque motum absolunt.

§. XII. Tandem quoniam plurimorum morborum symptomata, & exacerbationes salibus morbosis excrementitiis, illorumq; acrimoniæ adscribendæ sunt; potus aquæ calidæ in magna copia assumptus non potest, quin, insignè levamen ac emolumentum afferat, utpote qui salia illa, nimia acredine infensa, promptissime diluit, temperat, corrigit, & per congrua evacuatoria, nimirum glandulas subcutaneas, ceu per cribrum, eliminat. Quantus itaq; sit usus, & quanta efficacia aquæ calidæ, si herbæ talismodi temperatæ medicamentosæ, uti nostra est, virtutibus imprægnetur ac essentificetur, quivis qui ingenio pollet, & rerum Physicarum ac medicarum parumper gnarus est, clarissime perspicere poterit.

§. XIX. Pretium autem erit operæ, singulatim recensere eximias illas dotes ac virtutes, quibus donatum est nostrum medicamentum, quæq; in ipso observationibus accuratis annotatæ fuerunt. Nolumus autem autoritate, veterum operationis rationem accersere a qualitatibus illorum primis, quatuor elementis inædificatis, quæ si cura-

tius & ~~vero~~ animo rem spectemus, non absolutæ entitates sunt simplicibus inexistentes, sed potius relativæ potentiæ, & modificationes ipsius materiæ, quibus medicamenta varios effectus in corpore humano producere valent, pro diversitate individuorum, nullum quippe medicamentum agit ratione activitatis, sed receptivitatis suæ, hinc idem pro diversa constitutione humorum, & varietate individuorum diversissimos solet edere effectus; sed fons operandi ac indoles nostri medicamenti satius supra detecta est, partim Chymico igne, partim variorum liquorum connubio, & inde phænomenorum resultantium attenta consideratione, ubi deprehensum fuit Herbam nostram calidæ aquæ communicare subtiles, volatiles, salinas, alcalinas, cum terrestribus fixioribus, temperatas tamen particulas.

§. XX. Securissimus autem modus est a posteriori sive ab ipsa experientia, optima artis magistra, & propriis observationibus desumere medicamentorum vires. Circa hunc modum autem merentur observari quædam regulæ ne res difficultatibus immergatur. Primo optime medicamenti effectum explorare possumus, si singula seorsim, nec unum aliis mixtum, in usum trahatur, unde nescimus, cui operatio sit adscribenda. Improbanda itaq; Medicorū illorum consuetudo est, qui remediis suis quasi ludunt, & ab uno ad aliud ruunt, mutato quasi in horā consilio, sicq; sine iudicio sæpe, & sine arte in curatione progrediuntur, & hinc fit, ut nunquam medicamentorum vires expiscari vel firmam sibi experientiam comparare possint, sed semper dubitent, vacillent, errent: deinde idem medicamentum simili in casu, iisdemq; correspondentibus circumstantiis, non semel, sed decies, vigesies, eundem effectum præstare debet, si certi velimus esse de singulari & specifico effectu.

§. XXI. Sedula itaq; ac studiosa observatione annotavimus,

vimus, nostræ plantæ infusum moderatius tamen haustū, digestionem juvare, ac resolutionem ciborū, promovere, dum tenacem viscidam amurcam, quæ glandulas œsophagi, ventriculi, & intestinorum obstipat, fundit atq; abstergit, quo eo melius tunc glandulæ plorare possint liquorem menstruaalem, qui potissime resolutionis ciborum causa est & quando lymphæ, cujus soboles est ipsa saliva, & menstuū ventriculi, nimis crassa & inspissata est, infusum Veronicæ illam diluit, attenuat, sicq; cibos fluidos reddit, illorumque resolutionem adjuvat, quod exemplo confirmatur Indorū & Japponensium, qui semper cum cibis aquam calidam bibunt. Quin imo ventriculo gratus est omnis calidus potus, ipsoq; gaudet; Coagmentatus namq; est ex meris membranis & tunicis, & hinc a provida naturæ mente intra calidissima viscera positus est, ut ab omni parte blando foveatur calore, quo eo melius munus suum absolvere possit, quare nihil magis nocet ventriculo, quam frigus, quod ut humores facile concrecant, & in lentam abeant pituitā, efficit, hinc a frigido potu in primis post insignē corporis incalescentia tantā noxa, ipsaq; mors observatur a practicis.

§. XXII. Quam gratus ille potus sit ventriculo, sequens docebit historia, nimirum nuperrima æstate studiosus quidam, ingente corporis calefactione prævia, magnam cerevisiæ frigidæ haurit quantitatem, mox debilitabatur & sequentibus diebus dolor ventriculi, vomitus, nausea, cibi fastidium, virium prostratio, calor præternaturalis, urinæ rubra, ægrum affligebant. Remanebant hæc symptomata per longum temporis spatium, viresq; & solidam partium substantiam notabiliter absumebant, nec deerant Hecticæ signa, discrimen vitæ minantia; sanitati tamen æger restitutus est sequenti methodo: primo potum Veronicæ, cum tinctura flor. bellidis assumebat aliquoties de die, deinde cum cibis & jusculis propinabatur bis de die essentia balsa-

mica, composita ex nucifla, croco, myrrha, zedoaria, arcano tartari, & spiritu vini tartarifato. Extrinsece ventriculo applicabatur linimentum ex oleo nuciflae, spiritu vini tartarifato, oleo menthae, camphora, croco, oleo caryophyllorum, & balsamo Peruviano, sicque paucis septimanis elapsis cum morbo rediit in gratiam.

§. XXIII. Porro observavit Praeses, nihil magis juvasse febricitantes, tertiana vel quartana decumbentes, quam si post paroxysmum statim in magna quantitate hauriant idem infusum, componendo se ad sudorem, qui si sequitur, semper levior sequens est paroxysmus. Consentit hanc in rem *Hippocrates lib. de locis in hominibus c. 88.* qui febricitantibus suis etiam propinavit calida, ubi inquit: Cum lassitudo, febris, & plenitudo detinuerit, multa aqua lavandum, & quam maxime calefaciendum est, quo calor, aperto per sudorem corpore, exeat, & in potu exhibenda calida. Potus enim calidus in corpus ingestus ex aegro corpore detrahit, sive urinas educat, sive sudorem eliciat, undique enim apertum, & respirans corpus ac motum, faciet quod conducit.

§. XXIV. Præterea potus veronicae singulariter opitulatur phthisicis, & vitio pulmonum laborantibus. Annumeratur a Practicis ipsa veronica inter herbas vulnerarias, & consolidantes, & vix potio vulneraria vel pectoralis in practicorum libris invenitur, quam non ingrediatur ipsa veronica. Notum est aquam veronicae præstabilem opem ferre hecticis, ad præternaturalis caloris & fitis extinctionem; ejus autem infusum, quod præter particulas volatiles etiam gaudet amaris, aperientibus, & acrimoniam corrigentibus, longe observatur præstantius, præsertim, si aqua, cui veronica infundenda est, ante cocta sit cum passulis, Cornu Cervi usto, rasura Cornu Cervi, & loco ordinarii potus substituat hanc potio. Pronuper obser-

observavit *Præses*, puerum, decem annorum, asthmate pulmonali per aliquot annos laborantem, cum roncho ac sibilo, qui in cassum oppositis antea omnibus celebratissimis pectoralibus, incidentibus, sulphuratis tandem solo potu veronicæ, qui omni die per aliquot septimanas hauriebatur, restitutus est. Porro non ita pridem vir quadraginta annorum, crassioris habitus, & hypochondriacæ affectioni obnoxius, mira sanguinis & humorum exagitabatur ebullitione, cum tussi pulmonali phthisin minante, appetitu prostrato, calore præternaturali, virium dejectione frustra datis medicamentis alias generosis pluribus, tandem convaluit, & vires recuperavit a solo potu veronicæ, qui mox tussim sedabat appetitum excitabat, expectorationem juvabat, & præternaturalem calorem, compescebat.

§. XXV. Certissimum est veronicæ vulgo adscribi ab omnibus medicis singularem virtutem depurandi sanguinis massam, nec hoc citra rationem; virtus hæc depuratoria consistit in eo, ut sanguis & fluores corporis nostri scoriis salino-sulphureis excrementitiis morbosis preventur, sive illis correctis ac inversis, sive per congrua sua evacuatoria proscriptis. Utrumque egregie præstat infusum veronicæ, quod acres morbosos sales temperando diluendo, & spiracula cutis renumque poros, blande aperiendo, in sanguinis impuritatibus seu malo scorbutico præsentissimam opem afferre solet. Sic veronicæ potu contra scabiem & cutis pruritum vix datur remedium præstantius, depulit felicissime, aliquoties Halberstadii *Præses* scabiem siccam, ægros imo ipsos senes infestantem diurnam, solo hoc potu largissime per mensis spatium hausto, similem effectum extrinsecus etiam exercere testis est satis locuples *Simon Pauli in quadripartit. Botan.* qui ita scribit; ingenue fateor, cum aliquando variis medicamen-

tis adversus crustosam scabiem puerorum usus essem in cassum, me jusfisse parentibus aquæ veronicæ intincta lintamina applicare compressa, ne stillarent furis brachiisque pueruli ejusdem, meque sic eum ex voto restituisse pristinae valetudini.

§. XXVI. Tandem stupendæ virtutis, contra calculosam concretionem celebratur hæc verba a Clarissimis Medicorum. Notabilem de hac re inserit observationem in *Ephemerid. Germ. D. Elsnerus A. I. Decur. 1. Observ. 107.* Nimir. Sutoris vidua, quæ calculum per 16. annos in rene aluit sinistro, qui tot cruciatibus illam affligebat, ut viribus omnibus absumptis nil nisi sceleton vivum repræsentaret, ob summum cruris stuporem, & renis dolorem in isto latere, per totum illud tempus nunquam dormire potuit. Tandem decoctum veronicæ in magna dosi per aliquot tempus assumpsit, quo effecit, ut calculus ad ureteres & tandem ad vesicam protrusus, miseram stillicidio & difficultate urinæ diu vexavit, donec ab assumpto superiori nominato decocto, & ejus fomentatione, natura adhuc dormiens expergefacta maximis & iis conatibus, quibus alias a foetu se liberare conatur excitatis, hospitem peregrinum cuspide expulit, qui tandem vi ab ipsa ægra per colum vesicæ extractus fuit, & quidem non absque summa illius læsione & copiosa hæmorrhagia. In colica, calculo & ipsa peste, *Crato trium Imp. Archiater.* plurimi faciunt hanc herbam, imo vel simplex decoctum veronicæ longe præfert omnibus aliis generosioribus internis medicamentis, contra calculum. Sic observavit *Præses*, Halberstadii fortem infusionem h. veronicæ viro quinquagenario colica violenta laboranti, materiam instar spermatis ranarum, innumeris vesiculis constantem per alvum eduxisse.

§. XXVII. Nolo jam esse nimis longus in recensendis Veronicæ observatis viribus, & ut rem paucis complectar, & expediam, crebro ac quotidiano usu observata fuit potio & infusio Veronicæ, idem imo longe præstantius quid effecisse, quam ipse potus *Herbæ Thee*, nec singulare, quid ab hac expectandum videtur, quod non idem præstet noster potus. Testatur *D. Præses*, se per integrum annum suavisse hanc potionem loco *Herbæ Thee* omnibus suis ægris, maximo cum emolumento & nunquam se noxam ab hac observasse asserit, cum contra herba *Thee* propter nimiam adstringentem qualitatem non semel observata fuerit magna peperisse incommoda, præsertim in illis, qui siccitate nervorum laborant, & spasmodicis contractionibus obnoxii sunt; hinc hypochondriaci & histericæ gravia non semel ab ejus usu experta sunt symptomata, nimirum cardialgias, anxietates præcordiales dolores in abdomine alvi fluxum &c. relatumque nuper fuit *Præsidi* ex ipso Belgio, plures ex frequenti ejus usu factos fuisse paralyticos & hinc potum *Coffee* magis ibi æstimari.

§. XXVIII. Ex hisce jam adductis sufficientissime patebit, dari in nostris terris herbas longe salubriores, & præstantiores exoticis illis, quæ magno pretio ex extremis istis regionibus sibi afferri curant Germani, & quod Veronicæ nostræ dignitas ipsa herba *Thee* longe superior sit. Hinc nostra vernacula, quæ nobis provida mater natura largissime & gratis concedit, ad sanandum merito sufficere debent, ut non opus habeamus, ex dis-

itis regionibus ignota quædam ad medicandum repetere.

FINIS.

COROL.

COROLLARIA.

I.

Jus naturæ, five leges naturales sunt præcepta a voluntate Dei dependentia, menti mortalium indita, ad ordinis naturæ, seu universi, & societatis rationalis conservationem tendentia.

II. Uti omnium legum: sic quoque naturalium scopus & finis est salus & felicitas generis humani.

III. Virtus moralis non nisi amor rationis rectæ & ordinis naturalis esse videtur.

IV. Imago divina, cujus particulam saltim & rudera quædam in mente nostra gerimus, constitit procul dubio in perfecta rerum creaturarum cognitione, & timore amore ac admiratione ipsius Dei.

V. Scopus omnis Philosophiæ & Theologiæ esse debet, ut imaginem divinam, quantum possibile, restauremus ac repiremus.

VI. Rerum creatarum nostrique exacta cognitio, & cultus DEI solidæ ac rectæ Philosophiæ nervus est.

VII. Vera Philosophia superior est omnibus facultatibus, excepta Theologia, quoniam saltim illæ necessitatibus mortalium inserviunt.

VIII. Vera Philosophia hominem adducit ad Deum, distinguit illum à bruto, rationem reddit divinæ similem, menti parit tranquillitatem, corpori incolumitatem, & vitæ prolongationem.

IX. Verus Medicus & Philosophus, ut si athens, impossibile est.

X. Ratio, quæ non capere potest, hæc negare, stoliditatem arguit. Evincit hoc numeratio Arithmetica ex Zipheris constans, ubi summam ratione complecti non possumus.

XI. Spinosisimi omnisque atheismi principia & supposita, nimirum universum esse unicam substantiam a se ipso i. e. ab æterno & nos ejus esse partes 2. nullum extensum dari posse sine motu, sicque corpora in infinitum se invicem posse movere; adeoque nullum dari immateriale, & 3. mentis essentiam esse cogitationem illamque cerebri effectum, nunquam demonstrata ac sufficienter probata sunt ab ejus propugnatoribus.

XII. Intermisionem precum, & rationis abusum veram atheismi originem puto.

